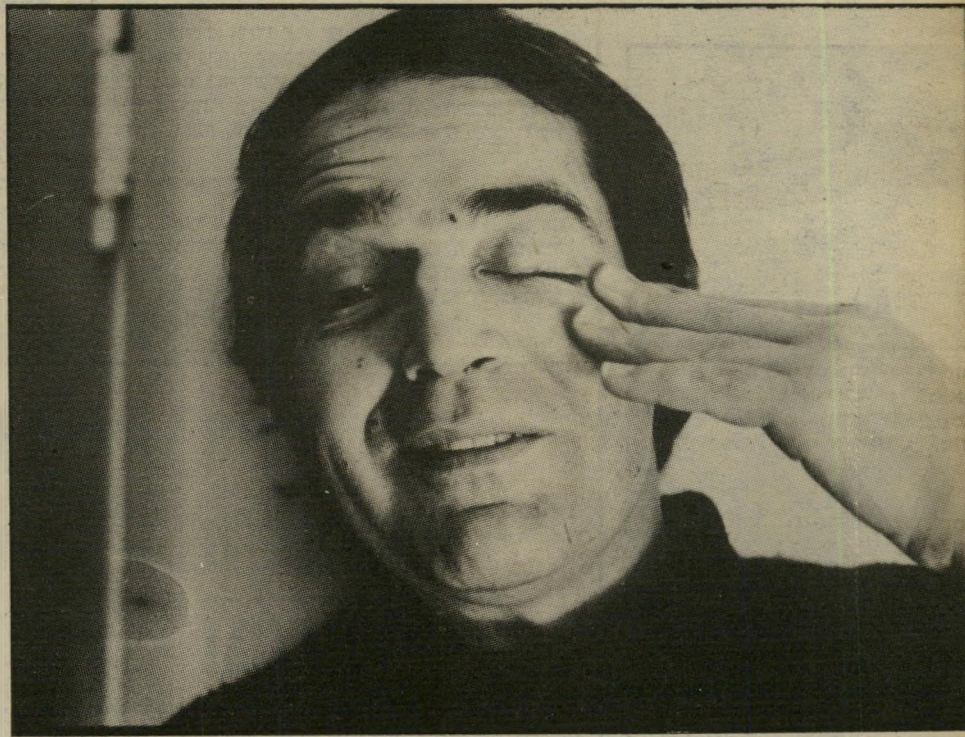

„אני יותר נמוך מערבי בגדה!“

רק שאלו. אבל מהשאלות שלהם הבנתי את התשובות. אבל אני לא הייתי מאלה שקיבלו את הרכיבים כשיברוך-לב. ידעתי כבר בצורה תיאורטית מה המצב. טוב שזה קרה. טוב שהגעתי למה שהגעתי. זה התנסה אצלי כך, שאני סוג אחר של אדם שיש לו עסק עם ראשי-ביצה, ואני צריך להיות ראשי-ביצה עוד יותר גדול כדי לשבור אותם.

אני זוכר שלימדו אותי בתנועה חלוצית-שמאלית שכל האנשים שווים, ושכל אדם יש זכויות, ושאינן דברים כאלה, כמו מוצא עדתי. הייתי בקיבוץ, הייתי בצנחנים, אז מה פיתאום באים לי עשוי ועושים לי את כל הצרות

יעזרו כל ההתנפחויות של העסקנים הספרדיים המיקצועיים שאומרים — תראו כמה אנחנו כסדר, וכמה תרמנו למדינה. הבעיה היא שאנצ'י-הייצור לא אצלם, וגם אנצ'י-התודעה לא אצלם.

אחרי הצבא הייתי חצי שנה בקיבוץ. יום אחד ארזתי את המיוזורה. נסעתי מהקיבוץ לקריית-שמונה, ומשם נסעתי לחיפה. מחיפה נסעתי לירושלים, ונרשמתי ללמוד בבצלאל. אבל לא החוקתי מעמד. לא היה לי שום גב כלכלי. חזרתי לחיפה. היתה או תקופה מאוד קשה. ראיתי שדרכים לא זזים כמו שחשבת. בייחוד כשהחברים שלי בקיבוץ התחנתו ועשו חיל, והולידו

סטודיו בירושלים והמחסן שלידו גדושים במאות ציוריו, שהוצגו בעשרות תערוכות.

ילדים ולא היו להם שום משכרים כלכליים. בחיפה חייתי עוד שנתיים. למרתי במכון האוניברסיטאי — זה היה לפני שהיתה אוניברסיטה. למרתי שם שנתיים — סוציולוגיה ומדעי-המדינה. ב-65 חזרתי עם אומץ לירושלים. עבדתי במחלקת התבואות במישרד החקלאות, ונרשמתי לבצלאל ולאוניברסיטה.

מישטר חדש

כשלמרתי בלונדון היה לי סיפור עם קליד צ'מברליין, שהיא בת הודו של נוויל צ'מברליין שהיה ראש ממשלה. עכשיו אני צוחק כשאני חושב על זה. אבל אז לא צחקתי. הייתי יותר צעיר. מיסיס צ'מברליין... מה יכולתי לעשות? להתחתן איתה לא אכל זה לא היה בשבילה.

האלה? מה זאת אומרת? אני פחות טוב מאחרים? טוב. חזרתי הבית. לא עשיתי צרות ולא עשיתי הצגות. לא נסעתי לסורבון. יכולתי לנסוע לשם, לגמור ולהיות רופא, כמו בני-הרורים שלי בצרפת. יכולתי להתחתן עם אשכנזיה ולהיות כנוע. יכולתי להשאר בקיבוץ ולהיות אחר המפ"מניקים האלה שאומרים — הכל בסידור. אתה יודע, הם יושבים בקיבוץ ואומרים — יש שיויון. איזה שיויון יש? אתה להיות חבר-כנסת לא תוכל.

אבל אחר-כך היה לי ניתוח יותר קר. הרצל הכריז על המדינה. הרצל היה אשכנזי. אחר-כך באו אלה שתפסו את הארמות. הם היו אשכנזים. ואחר-כך באו אלה שהיו צריכים להיות האריסים. זה המצב. כלי הרבה כולשיט. ולא

כמושב. אז הם אמרו לי — יופי, יופי, אבל מאיפה אתה? ומאיפה ההורים שלך? ומה עם האחיות שלך? ומאיפה זה? ומה עם זה? הם לא אמרו שום דבר, להם.

בכיתה-הספר אהבתי לצייר. היה לי טוב-מאוד בציור ובכתיבה תמה. המורה עשה לי תערוכות. אני אהבתי את זה, כי כשעשיתי תערוכות, יצאתי מהכיתה ולא למרתי. ההורים שלי לא אהבו את זה כל-כך. ציור לא נראה להם.

אומרים עלי שאני צייר ספרדי-מיקצועי? מי אומר? זוהי הפילוסופיה של ההשפלה. מצד אחד, בשאני אומר שאני לא מתייחס לזה, לעניין של המוצא, אומרים — כן, הוא מתחנף לאשכנזים. אז, כשאני אומר שגולרתי במארוקו, אומרים — הוא ספרדי מיקצועי.

וזהו הפילוסופיה של ההשפלה. יש השפלה ספרדית ויש השפלה אשכנזית. באים למישהו ואומרים לו — יקה מחורבן, נאצי. ואותו הדבר מהצד השני, באים ואומרים — באבון. מה באבון? הוא באבון כעצמו. הוא זסטכל בראי בבוקר?

גולרתי ברחוב מג'רוד בעיר מקנס שבמארוקו. זה היה ב-3 בנובמבר 1942, דיום שבו נכנס צבא כעלות-הברית לעיר.

אבא שלי היה סוחר. הוא עסק בייבוא ובייצוא. אחר-כך, בארץ, הוא היה פקיד במס-ההכנסה. לארץ עלינו פעמיים. פעם באוניה קדמה, ופעם באוניה גלילה. בפעם הראשונה כרקנו את השטה. היינו בעיר התחתית בחיפה. אני זוכר את זה כמו קרס של פליני. כמה מישפחות של מהגרים מסתובבות ברכוש הנטוש, יתרים נטושים. הם נטושים, הכל נטוש.

גולרתי בסביבה מערבית. מה זה מערבית? ספר-מערבית. זה היה קריית ביאליק. הקימו אותה יהודים שבאו מגרמניה. הם היו מהגרים טריפליניים. אז מורים בטכניון, בבית-הספר העממי לא היו בעיות של עדות. אז, האנשים היו קצת בני-אדם. בכלל, לא היו כאלה מאסות של בעיות כמו שיש היום.

מקנס — ניו-יורק — ירושלים

פינחס כהן-גן נולד במארוקו ב-1942 כנחש כהן. את הניו-יורק חסר לו כדי שאפשר יהיה להתחיל ביו ובין כתיבים אחרים. זה חשוב. כי הוא צייר. הטעם שייך למיקצוע.

הוא מתגורר בדירה בירושלים. שראית כאלו רק במיקרה יש בתוכה גם מיטה ומיטבת. הדירה גדושה ערימות ציורים. עבודות-רשימות ושירבוטים. הוא מצייר גם בדירה הזאת וגם בסטודיו ששכר במרכז מוסחרי קרוב.

פנחס כהן-גן מפורסם. כנראה, בני-יורק יותר מאשר בישראל. הוא מכתב שבו באופן בגלריה מבורסות.

בירושלים הוא פורה לאמנות בבצלאל. הוא מחפש ללא הרף כיוונים חדשים בעצמו. וגם מצרף להם הסברים.

כהן-גן מרגיש לא מעט אכזבה ומבקרי-אמנות בישראל. אחדים טוענים שהוא כשול כל-כך. מפני שהוא מנסה את היותו בן העדה המרוקאית. יש האומרים שהוא כלל לא אמן ישראלי, אלא אמן ניו-יורקי.

כהן-גן, שערך עשרות תערוכות-יחיד בגלריות של ניו-יורק ובמיסב המוסיאונים בישראל, עדיין מתנדב מאוד כשהוא שומע את הדברים האלה. הוא טורח להטיב למבקריו במכתבים נעלים בעיתונים, ומביע את דעתו על אירועים תרבותיים וחברתיים בישראל.

על האירוע האמנותי של תל-חי הגיב בנוסח בוטה במיוחד. הוא כתב מיכתב שבו הסביר מדוע הוא מוסיף:

משום שאירוע זה מבטא את המיתוס החדש של כנוע. והפעם נושא דיגלו הוא שפאל ישראלי. אבל פאשיסטי. משום שהמיתוס החדש של כנוע מתחיל עם המיתולוגיה של האדמה. אחר-כך הוא עובר לדין כסו הדם לבסוף הוא עוסק בצבע העור. משום שאירוע תל-חי הוא התלייבימות של התנועה הקיבוצית. משום שהצהרות האמנותיות והפוליטיות המועלות על-ידי חלק מהאמנים של תל-חי הן בדלניות ועקרות.

מדע שהוא אסון

ר ייתי בשומרי-הצעיר, נקן ושלדי האיצטריון. הייתי שם גם מרדך, ואחר-כך יצאתי עם הגרעין שלי לנח"ל, לקיבוץ להבות-הבשן. הייתי מזכיר הגרעין. הגרעין שלנו נחשב מרדך. בשנת 1961, כשמלאו חמש שנים למיבצע סיני הקריאו לנו פקודת-יום של הרמטכ"ל. אני אמרתי בשם הגרעין, שהמילחמה הזאת היתה טעות פוליטית. האשימו אותי בהפרת הסדר הצבאי, לפי סעיף 56 או 57, והכניסו אותי לכלא 6. זה היה כלא 6 של שנות ה-60, עם הרבה מכות ואלימות. יום אחד, לפני שהייתי צריך לגמור, קיבלתי חנינה מאלוף פיקוד-המרכז, כדי שאספיק להגיע להתחלת האימון שלנו בגרוד 50 של הנח"ל המוצנח. אני זוכר שמאוד שמחתי על החנינה הזאת. אבל הצבא בשבילה היה תקופה לא טובה.

אז גם התודעתי למרע של אסוני. כך אני קורא לזה. היתה לי חברה שאני כבר לא זוכר איך קוראים לה. היא היתה חברה של חברה אחת שלנו בגרעין. היא היתה ממושב אחד מבוטס ליד פתח-תקוה, שגם את שמו אני לא זוכר. יום אחד באתי אל המורים שלה